

VOLTAIRE
FINANSISTA

VOLTAIRE FINANSISTA LEON KOŹMIŃSKI

W ANEKSIE:

„PROT POTOCKI W ROLI KUPCA I PRZEMYSŁOWCA”

Wydawnictwo Naukowe
SCHOLAR

AKADEMIA
LEONA KOŹMIŃSKIEGO

Warszawa 2019

Dane oryginału:

Léon Kozminski, *Voltaire financier*, Presses Universitaires de France, Paris 1929

Redaktor prowadzący:

Michał Zgutka

Redakcja:

Dorota Kanabus

Korekta:

Anna Goryńska

Projekt okładki:

Maryna Wiśniewska

Przekład z języka francuskiego:

Małgorzata Dera

Redakcja naukowa:

Tadeusz Cegielski, Dorota Sobstel Mackenzie, Katarzyna Zielińska

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o., Warszawa 2019

Copyright © by Akademia Leona Koźmińskiego, Warszawa 2019

ISBN 978-83-65390-28-8

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa

tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91

dział handlowy: jak wyżej w. 108

e-mail: info@scholar.com.pl

www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze

Skład i łamanie: *Mercurius*

Druk i oprawa: Read Me, Łódź

SPIS TREŚCI

Wstęp. Profesor Leon Koźmiński (<i>Andrzej K. Koźmiński</i>)	7
Przedmowa. Voltaire nieznanany (<i>Tadeusz Cegielski</i>)	15
Voltaire – król salonów i głowa „rzeczypospolitej literackiej”	23
Voltaire i nowoczesna sfera publiczna	26
Voltaire i pieniądze	26
Pieniądz w czasach Voltaire’a	33
Voltaire – trzy wieki recepcji w Polsce (XVIII–XXI)	34
Nota zespołu redakcji naukowej	43

Leon Koźmiński VOLTAIRE FINANSISTA

Słowo wstępne	47
Rozdział I. Źródła i pierwsze etapy gromadzenia majątku – od czasów młodości po wyjazd Voltaire’a do Anglii	51
Wpływ edukacji	51
Voltaire na dworze, pierwsze pensje	57
Majątek Voltaire’a przed otrzymaniem spadku	60
Spadek	61
Pierwsze transakcje	67
Kontakty z księgarzami	70
Rozdział II. Voltaire szykuje sobie niezależność na jesień życia – sytuacja finansowa w latach 1726–1750	75
Wyjazd do Anglii, bankructwa	75
Wydanie <i>Henriady</i> w Anglii	78
Wpływ pobytu w Anglii na Voltaire’a	81
Redukcja pensji i rent	82
Loteria Desfortsa	85
Inne spekulacje tego okresu	86

Dostawy dla armii	89
Interesy handlowe – sprawa Dumoulina (Demoulina)	92
Interesy handlowe – wymiana przez Kadyks	95
Interesy wydawnicze – spór z Jore’em	96
Nowy plenipotent – książdz Moussinot	105
Inwestycje w Cirey – gospodarstwo domowe Voltaire’a	108
Rodzina i przyjaciele – hojność Voltaire’a	112
Misje dyplomatyczne Voltaire’a i ich profity	117
Renty dożywotnie	120
Inwestycje i pożyczki – zyski i straty	130
Jeszcze jeden rodzaj inwestycji – handel obrazami	134
Czy można zarobić na pisarstwie? – Voltaire i jego dzieła	136
Rozdział III. Sytuacja finansowa Voltaire’a w okresie pomiędzy pobytem w Prusach a osiedleniem się w Ferney	143
Wyjazd do Prus	143
Sprawa Hirschella	147
W poszukiwaniu bezpiecznego domostwa – Voltaire w Alzacji	155
W poszukiwaniu bezpiecznego domostwa – Voltaire w Délices	159
Umowy na renty dożywotnie z księciem Wirtembergii	167
Renty dożywotnie wypłacane przez elektora Palatynatu Reńskiego	189
Przedsięwzięcia finansowe Voltaire’a	191
Voltaire i księgarze	194
Rozdział IV. Voltaire – patriarcha Ferney. Sytuacja finansowa w latach 1758–1778 ...	197
Nowa siedziba Voltaire’a – Ferney	197
Kłopoty z kupnem Tournay	204
Voltaire w sporach z prezydentem de Brosse	209
Voltaire jako ekonomista	214
Voltaire jako pan feudalny (seigneur)	218
Voltaire jako przedsiębiorca i przemysłowiec	222
Voltaire – wyzwoliciel kraju Gex	233
Hojność Voltaire’a jako właściciela ziemskiego i człowieka	243
Inwestycje i pożyczki – kłopoty ostatnich lat życia	249
Bibliografia prac cytowanych przez Leona Koźmińskiego	257
Aneks. Prot Potocki w roli kupca i przemysłowca. Praca dyplomowa Leona Koźmińskiego	263

